

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research
Cilt: 14 Sayı: 76 Şubat 2021 & Volume: 14 Issue: 76 February 2021
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

ALİ EL-AMİN MAZRUI'NİN HAYATI VE FAALİYETLERİ* BIOGRAPHY OF ALI AL-AMIN MAZRUI AND HIS ACTIVITIES

Adan Jarso GOLOLE**

Öz

1933 yılında Kenya'nın Mombasa şehrinde dünyaya gelen Profesör Doktor Ali el-Amin Mazrui (Ali Mazrui), on yedinci yüzyılda Uman'dan Mombasa sahillerine göç etmiş olan Mazrui ailesinden gelmektedir. Mazrui ailesinden yirmi beş kişinin ilim dünyasında boy gösterdiği bilinmektedir. Ali Mazrui de ailenin âlimler zincirinin bir halkasıdır. Eğitim hayatında İngiltere ve Amerika gibi yabancı ülkelerde eğitim gören düşünür, kariyer hayatında da pek çok ülkede görev almıştır. 1966 yılında doktorasını bitirdikten sonra Doğu Afrika'nın en önemli üniversitelerden biri olan Uganda Makerere Üniversitesi'nde akademisyen olarak göreve başlamıştır. 1973 yılında ortaya çıkan askerî darbe sonucunda Makerere Üniversitesi'ndeki görevini bırakan düşünür daha sonra Amerika'ya giderek akademik hayatını devam ettirmiştir. 2014 yılında dünyaya gözünü kapatan düşünür, hayatının sonuna kadar Amerika'da akademisyenliğini sürdürmüştür. Doğu Afrika'nın en önemli siyaset bilimcilerinden biri unvanını kazanan Ali Mazrui Afrika siyaseti, İslam Tarihi, Swahili (Sevâhili) ve Arap şiiri tahlili, sosyal değişim ve benzeri konularla uğraşmıştır. Ali Mazrui'nin göstermiş olduğu başarı, yeni yetişen bilim yolcularına ışık olacak mahiyettedir. Onun kaleme aldığı yıllıklarda paylaştığı bilgiler, hem tecrübi hem de edebî açıdan oldukça ilgi çekicidir. Bu makale Ali Mazrui hakkında yazılan biyografik yazılar yanında Mazrui'nin bizzat kendisi tarafından kaleme alınan yıllıklar esas alınarak hazırlanmıştır. Özellikle otuz üç bültenden oluşan 1979'dan 2010'a kadarki yıllıklarında Ali Mazrui hem üstlendiği görevler hem de hayatı hakkında birçok konuya açıklık getirmiştir.

Anahtar Kelimeler: İslam Tarihi, Biyografi, Afrika, Kenya, Ali Mazrui.

Abstract

Professor Ali Al-Amin Mazrui (Ali Mazrui) was born in the year 1933 in Mombasa, Kenya. He is one of the descendants of the Mazrui family which came to the East Coast of Africa in the 17th Century. It is known that approximately 25 people from this family, including Ali Mazrui himself, apparently appears to be in the list of the world scholars. The scholar, who entirely spent most of his career and education life abroad was educated in the United Kingdom (UK) and United State of America (USA). After completing his doctorate in the year 1966, he worked as an academician at Makerere University, one of the most prestigious universities in East Africa and Uganda specifically at that time. Ali Mazrui left Makerere University in the year 1973 due to the military coup that happened in Uganda and settled in America. Where he continued with his academic career till his death in the year 2014. In his lifetime, Ali Mazrui, emerged to be one of the East Africa's most influential political scientists who made major contribution to African politics, Islamic history, and analysis of Swahili and Arab poems among other scholarly work. Mazrui not only excelled in his academic work but also lived his life to inspire others by documenting his life journeys through his annual newsletter where he described his world in an enticing and witty manner. While studying the life of Ali Mazrui, we relied mostly on the already available materials on his biography and information's Ali Mazrui himself shared in his yearly Newsletters. His annual newsletters were essential in providing first-hand information on his personal life from the year 1979 to 2010. In our study we will make significant reference to his 33 newsletters and obtain information on his life from his perspective.

Keywords: Islamic History, Biography, Africa, Kenya, Ali Mazrui.

* Bu çalışma, 6. Uluslararası Öğrenci Sempozyumu'nda (05-06 Aralık 2020 Sakarya) özet bildiri olarak basılan (Bildiri Özetleri, Sakarya 2020, 21) sunumun genişletilmiş ve gözden geçirilmiş halidir.

** Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi, ORCID: 0000-0001-5908-7348, adan.golole@ogr.sakarya.edu.tr

Giriş

Prof. Dr. Ali Amin al-Mazrui Afrika ve Kenya'nın en önemli düşünür ve siyaset bilimcilerinden biridir. Onun Kenya ve birçok Afrika ülkesinin sömürgeci kurtulmaya çalıştığı bir dönemde siyaset bilimi ile uğraşması kendisini Afrika için kıymetli kılmaktadır. İçinde bulunduğu dönemin karmaşasına ve değişimlerine cevap arayan Ali Mazrui'nin Pan-Afrika düşüncesini benimsemesi onun bütün Afrika'nın düşünürü olarak kabullenmesini sağlamıştır. Fakat Ali Mazrui buna rağmen birçok Afrika ülkesinde ve özellikle kendi ülkesi olan Kenya'da hakettiği şöhreti kazanamamıştır. Bu makale Afrika'nın en önemli düşünürlerinden biri olan Mazrui'nin hayatını ve faaliyetlerini ele almayı hedeflemektedir. Makalede bizzat müellifin kendi hayatı hakkında yazdığı bilgilere ağırlık verilmiş, araştırmacıların Ali Mazrui hakkında yazdıkları da dikkate alınmıştır. Bu yazı, özellikle düşünürün kişisel hatıralarına ve kayıtlarına dayanan bir biyografi yazısı olması bakımından önem arz etmektedir.

Kısa Özgeçmiş ve Eğitim Hayatı

Ali Mazrui (Alî b. el-Emîn b. Ali b. Nâfî' el-Mezrûî), Kenya'nın ikinci en büyük şehri olan Mombasa'da 24 Şubat 1933 yılında dünyaya geldi. Babası el-Emin b. Ali b. Nafi' el-Mezrûî'dir. Annesi Safiye Süleyman Mezrûî'dir (Bakari, 2019, 264-265). Mazrui iki kez evlendi. Birinci evliliğini İngiltere'de okurken tanıştığı Molly Vickerman ile yaptı. Molly ve Mazrui'nin Jamal, al-Amin ve Kim adında üç çocuğu oldu. Bu evlilik onların 1982 yılında boşanmalarıyla sona erdi. Mazrui ikinci evliliğini Nijerya kökenli Pauline Uti/Pauline Ejimah Maryam ile yaptı. Ondan da Farid ve Harith adıyla iki çocuğu oldu. Dolayısıyla Mazrui toplam beş çocuğa sahiptir (Mazrui, 1993, 22-23; Mazrui, 1994, 1). Kendisi Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) New York eyaletinde bulunan Binghamton bölgesinde 12 Ekim 2014 yılında 81 yaşında dünyaya gözlerini yumdu (Tamim, 2014, 2; Bakari, 2019, 264). O Kenya'nın sahil bölgeleri ve özellikle de Mombasa şehir devletini 139 yıl yöneten Mazrui kabilesinden gelmektedir (Mazrui, 2000, 7; Winifred, 2015, 65; Freeman-Grenville, 1986, 962). Mazrui'nin kabilesi Uman'dan Doğu Afrika sahillerine göç eden Arap kabilelerinden biridir (Bosworth, ts., 136; Freeman-Grenville, 1986, 961-962). Atalarının geldiği Uman'a yaptığı ziyaret notlarında Ali Mazrui, kabile fertlerinin hali hazırda Uman'da yaşadıklarını ifade etmektedir (Mazrui, 1993, 16). Kenya'nın büyük düşünürlerinden biri olan Ali Mazrui okuryazar âlimler zincirine sahip olan bir aileden gelmektedir. Kendisi dışında babası al-Amin b. Ali Mazrui de (1891-1947) dahil ailesinden yirmi beş kişi âlim (hoca) ve düşünür kimliğine sahiptir (Tamim, 2016, 2). Babası al-Amin b. Ali Mazrui bağımsızlığından önceki Kenya'nın 1937-1947 yılları arasında baş kadı görevini üstlenmiştir (Mazrui, 1989, 5; a.mlf., 1994, 15; Freeman-Grenville, 1986, 962). Keza akrabalarından birkaç kişi de bu görevde bulunmuştur. Örneğin dayısı Süleyman b. Ali Mazrui de (1861-1937) Kenya İngiliz sömürgesi iken baş kadı olarak görev yapmıştır (Pourwels, 1981, 332; Tamim, ts., 9). Ailesi dinî ilimlerde özellikle fıkıh ilim dalında (İslam Hukuku) boy gösterirken kendisi medrese eğitimi yerine laik eğitim sisteminde ders görmüştür (Mazrui, 1983, 3; Mazrui, 2006, 13- 14).

Ali Mazrui ilkökul ve lise eğitimini Kenya'da bitirdikten sonra lisans ve lisansüstü eğitimi için 1955 yılında yurt dışına gitti. Bu dönemin en etkin ailelerinden birisine mensup olan Ali Mazrui, lise eğitimini bitirdikten sonra Mombasa'da bulunan Müslüman öğrencilerin eğitimi için kurulan Mombasa Teknik Enstitüsü'nde alt kademede bir evrak memuru olarak çalıştı (Winifred, 2015, 65). 1952 yılında bu enstitüde yapılan, sömürge altında olan Kenya'nın yöneticisi (lideri) Sir Philip Mitchell'in de katıldığı bir kutlamada, Ali Mazrui bir yazı okudu. Onun okuduğu yazı herkesin, özellikle de Sir Philip'in dikkatini çekti. Ali Mazrui'nin konuşmasını dinledikten sonra ondaki parlak cevheri gören Sir Philip, Mazrui'nin İngiltere'ye gidip okumasını önerdi (Musambi, 2014, 3). Böylece Mazrui girdiği imtihanlar neticesinde devlet bursu kazanarak eğitimi için 1955 yılında İngiltere'nin yolunu tuttu (Mazrui, 2005, 18).

Lisans eğitimine başlamadan önce lise eğitimini İngiltere'de tekrar okumak zorunda kalan Ali Mazrui, Hundersfield Teknik Koleji'nde liseyi bitirdi (Mazrui, 1987, 5). Sonra lisans için İngiltere'nin Manchester Üniversitesi'ne katıldı. 1960 yılında üniversitenin Siyaset Bilimleri bölümünden üstün başarı elde ederek, birincilikle mezun oldu. Daha sonra yüksek lisans eğitimi için Amerika Birleşik Devletleri'ne giderek Columbia Üniversitesi'nde eğitimine devam etti. 1961 yılında yüksek lisansını tamamlayan Ali Mazrui doktora eğitimi için tekrar İngiltere'ye döndü. Ali Mazrui 1966 yılında Oxford Üniversitesi'nin siyaset bilimleri bölümünde doktorasını savundu. Doktorası devam ettiği sırada yazdığı makalelerle özellikle Pan-Afrika ve sömürge karşıtı düşünceleriyle basın kuruluşlarının dikkatini çekti. Daha önce lise

mezunuyken medya kuruluşlarından Mombasa Times, Arab Guardian ve Sauti ya Mvita'da tecrübe kazanan Ali Mazrui (Musambi, 2014, 2), 1962'de doktora eğitimini sürdürdüğü esnada İngiliz yayın kuruluşu BBC'de Afrika ile ilgili haberlerin siyasi analizini yapmaya başladı. Böylece Ali Mazrui, erken dönemden itibaren hem akademi hem de medya hayatına başlamış oldu.

İş Hayatı ve Üstlendiği Görevler

Ali Mazrui gençken üstlendiği görevler dışında profesyonel olarak 1962 yılında İngiliz yayın kuruluşunda (BBC) işe başladı, Afrika ile ilgili haberlerin siyasi analizini yapan bir muhabir olarak çalıştı. Onun işe başladığı dönemlerde Afrika'da birçok ülke sömürgeci kurtulmuş yeniden siyasi kurumlarını ve yapılarını oluşturmaktaydı. Bazısı da sömürgeci çıkmak için mücadeleyi sürdürmekteydi. Ali Mazrui özgürlük mücadelesi veren Afrika ile ilgili haberlerde siyasi muhabir olarak görev yaptı. O, Afrika tarihinin en önemli dönemlerinden birinde Afrika siyasetinin analizini yapmakla profesyonel bir adım atarak işe başlamıştı. 1963 yılında Oxford'da doktorasını yaparken aynı zamanda Doğu Afrika'nın en büyük üniversitelerden biri olan Uganda'nın başkenti Kampala'daki Makerere Üniversitesi'nin Siyaset Bilimleri bölümüne tayin edilerek akademik hayata adım attı. Böylece siyaset bilimi uzmanlığına muhabir olmakla başlayan Ali Mazrui üniversitede akademik kadroda yer bulmakla önemli bir ilerleme kaydetti. Gelir gelmez kendisini belli eden düşünür hem üniversite yönetiminin dikkatini üzerine çekti hem de öğrencilerin ilgi odağı oldu. Yıllık bültenlerinde öğrencilerin derslerine ve konuşmalarına katılmak için yemek vakitlerinde bile yemeklerinden vazgeçip üniversitenin en büyük salonlarını doldurup taşarak kendisini dinlediğini zikretmektedir (Mazrui, 1997, 8). Ali Mazrui Makerere'de çalıştığı 1963-1973 yılları arasında Profesörlüğe kadar yükseldiği gibi üniversitede de önemli görevleri başarıyla yerine getirdi (Cambell, 2014, 1). Üniversitenin Siyaset Bilimleri bölüm başkanı, Hukuk Fakültesi'nin dekanı ve Sosyal Bilimler Fakültesi'nin dekanı olarak çeşitli görevler üstlenmiştir. Ayrıca akademik hayatında başarı göstermiş olduğu gibi insanlar arasında da şöhret kazanmıştır. Bu şöhretin en önemli etkenlerinden biri onun Pan-Afrikan siyasi duruşudur. Bu duruş nedeniyle birçok insan tarafından sevildiği gibi düşüncesine karşı olan birçok insan tarafından da kuşku ve nefretle karşılanmıştır. Özellikle Doğu Afrika ülkelerinin Cumhurbaşkanıyla ilişkileri onun siyasi hayat üzerinde etkili bir insan olduğunu göstermektedir. 1973'te çalışmakta olduğu Uganda, askerî darbeye maruz kalınca kendi ailesinin güvenliği için Ali Mazrui ülkesi Kenya'ya döndü. Uganda yönetimi bu darbeden sonra askerî lideri İdi Amin Dada'nın eline geçti. Ülkesine geri dönen Ali Mazrui sahibi olduğu yâhut benimsediği siyasi duruşu nedeniyle burada çalışma izni bulamamış başka ülkeye gitmek zorunda kalmıştır. Kenya'daki üniversitelerde çalışma fırsatı bulamayan düşünür ABD'ye giderek hocalık hayatını Michigan Üniversitesi'nde devam etmiştir.¹ Ali Mazrui, 1973-1991 yılları arasında Michigan Üniversitesi'nde birçok önemli görev üstlenmiştir. Michigan'da bulunduğu on sekiz yılda siyaset bilimi profesörü olmak dışında 1978-1981 yılları arasında da üniversitedeki Afro-Amerikan ve Afrika Çalışmaları Merkezi müdürü olarak da görev yapmış (Mazrui, 1979, 1-2), 1978-1985 yılları arasında üniversitenin Afrika Çalışmaları Kongresi'nin yardımcı başkanı ve 1978-1982 yılları arasında da üniversitenin kıdemliler topluluğunun ustası olarak görev yapmıştır. Keza bu üniversitede görevini sürdürürken Afrika'dan Nijerya'nın Jos Üniversitesi'nden araştırma teklifi almıştır. İki üniversitenin kendisine sağladığı çalışma esnekliği sayesinde bu teklifi kabul ederek 1982-1986 yılları arasında hem Michigan'da hem de Jos Üniversitesi'nde Araştırmacı Profesör olarak çalışmıştır (Mazrui, 1983, 2). Ayrıca Ali Mazrui akademik kurumlar dışında başka ulusal ve uluslararası kurumlarda da görev yapmıştır. 1989-2014 yılına kadar Afrika bilimler akademisinin üyesi, 1988-2014 yılları arasında Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu'nun Pan-Afrikan danışmanı olarak çalışmış, 1988-2014 yılları arasında Dünya Siyahi Entelektüeller Kongresi'nin başkan yardımcısı olarak çalışmıştır.

Ali Mazrui'nin 1986 yılında Michigan'da çalışırken *Afrika'nın Üçlü Mirası* başlığını taşıyan Afrika tarihinin özeti mahiyetinde bir metin kaleme almıştır. Sonra bu metnin belgesele dönüştürülmesi ve uluslararası yayın kurulu olan BBC'de yayınlanması için kurulu ikna etmiştir. Daha sonra BBC kuruluşu ile beraber Afrika'yı gezip çekim yapan Ali Mazrui dokuz bölümlük bir belgesel çekmiştir. Belgeselinde anlattığı konular onun akademik hayatındaki başarısını daha da meşhur hale getirmiştir. Ali Mazrui Afrika'da yaşayan insanların yaşamını etkileyen Batı, İslâm ve Afrika kültürü ile ilgili konulara değinmiştir. Savunduğu bazı cesur tartışmalı siyasi ve tarihî yorumları birçok insanın ona ilgi veya öfke duymasına neden olmuştur (Karioki, 1974, 55-63; Adem, 2014, 138; Mazrui, 1987). Ali Mazrui bu programları çekmek

¹ Ali Mazrui yayımladığı bültenlerde Kenya'nın hem İlk Cumhurbaşkanı Jomo Kenyatta hem de İkinci Cumhurbaşkanı Daniel Arap Moi tarafından çalışmaları sakıncalı bulunduğu için Kenya üniversitelerinde kendisine iş verilmediğini anlatır. Detaylar için bk. Ali Mazrui, 2005, 16.

için İngiliz yayın kuruluşu BBC ve Amerika'nın Washington kamu yayıncılığı sistemi (WETA) ile beraber Afrika kıtasını karış karış gezerek büyük bir özenle anlatırken, bu çekim sırasında üniversite derslerinden uzaklaştığını üzüntü ile ifade etmektedir (Mazrui, 1985, 1; a.mlf, 1987, 5).

Sürekli artan yurt içi ve yurt dışı görevleri, konferanslar ve sempozyumlar nedeniyle kendi ifadesiyle daha küçük bir üniversiteye geçmek isteyen Ali Mazrui 1991 yılında Michigan Üniversitesi'ni bırakarak New York'taki Binghamton Üniversitesi'ne geçmiştir. Hayatının sonuna kadar Binghamton Üniversitesi'nde kalan düşünür bu üniversitedeyken de birçok faaliyete imza atmıştır. Üniversitede bulunan Albert Schweitzer İnsan Bilimleri Uluslararası Küresel ve Kültürel Çalışmalar Okulu'nun müdürü, siyaset bilimleri, Afrika çalışmaları ve felsefe, çeviri ve kültür profesörü olarak çalışmıştır. 2003 yılında Kenya'daki Jomo Kenyatta Ziraat ve Teknoloji Üniversitesi'nin rektörü olarak göreve başlayan Ali Mazrui 2003-2009 yılları arasında Kenya'nın tek sivil rektörü oldu (Kimenyi, 2014, 1; Mazrui, 2005, 15).

Buna ilave olarak Ali Mazrui, New York'ta bulunan Cornell Üniversitesi'nin 1986-1992 yılları arasında Andrew D. White Profesörü (Professor-at-Large) (Mazrui, 1987, 10), 1992'den sonra üniversitenin onursal profesörü ve Africana çalışmalarının üst düzey bilim insanı olmuştur. Keza 1997-1998 yılları arası Guyana'da bulunan Guyana Üniversitesi'nin Walter Rodney Profesörü (Cambell, 2014, 1), 1997-2000 yılları arasında Virginia'nın Leesburg bölgesinde bulunan İslâm ve Sosyal Bilimler Lisansüstü Okulu İbn Haldun Profesörü (Professor-at-Large), Nijerya'nın Jos Üniversitesi'nin Albert Luthuli Profesörü (Professor-at-Large) olarak görev yapmıştır. Ali Mazrui zikrettiğimiz bu üniversiteler dışında birçok üniversitenin misafir öğretim üyesi olarak çalışmıştır. Bunlar Stanford, Chicago, Colgate, Singapur, Avustralya, Malezya, Oxford, Harvard, Bridgewater, Kahire, Leeds, Nairobi, Tahran, Denver, London, Ohio State, Bağdad, McGill, Sussex ve diğerleridir.

Başarıları ve Kazandığı Ödüller

Ali Mazrui, gösterdiği parlak akademik hayat ve çözüm odaklı eleştirel yaklaşımlarıyla birçok insan, kurum ve kuruluş tarafından takdir görmüştür. Eğitim hayatında Kenya'nın devlet bursları, 1960-1961 yıllar arasında Rockefeller kuruluş bursu gibi başarı bursları kazanan Ali Mazrui, eğitim hayatından sonra meslek hayatında da birçok ödüle layık görülmüştür. Örneğin, 1998 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nin Maryland, Baltimore eyaletinde bulunan Morgan Devlet Üniversitesi tarafından DuBois-Garvey ödülüne, 1997 yılında New York Afrika Çalışmalar Derneği tarafından İnsancı Küresel Kültür ödülüne (Global Cultural Humanist Award), 2005 yılında Kenya Cumhurbaşkanı Uhuru Kenyatta tarafından Kenya'ya ve dünyaya değer katan insanlara verilen en değerli ödüllerden Yanan Mizrak Düzen Komutanı Ulusal Onuru'na layık görüldü (Mazrui, 2005, 15). Güney Afrika Cumhurbaşkanı 2007 yılında ona "Oliver Tambo'nun Büyük Arkadaşı" ödülünü verdi. 2007'de Batı Afrika Devletleri Topluluğu ve Afrika İletişim birliği ona "yaşayan efsane" ödülünü verdi. 1995 yılında Lesotho'nun Ulusal Üniversitesi ona "Ellinci Yıldönümü Üstün Hizmet Ödülünü" armağan etti. Londra'daki Yeni Afrika Dergisi onu tüm zamanların muhteşem 100 Afrikalı adamı arasında zikretmiştir. 2005'te Washington'da bulunan Amerika Dış Politika Dergisi (Foreign Affairs) ile Londra'da bulunan İngiliz Prospect Dergisi'nin ortak değerlendirmesi sonucunda Ali Mazrui dünyadaki 100 entelektüel insandan biri olarak seçilmiştir (Winifred, 2015, 67-68; Kayapınar A., 2014, 1-2). Keza Amerika'daki Lincoln Üniversitesi de onu 20. yüzyılın idolu olarak tanımıştır. Bunlar dışında Ali Mazrui birçok araştırma desteklerine layık görülmüştür. Örneğin, Rockefeller kuruluşu tarafından 1965-1966 yılları arasında araştırma desteği, 1966-1973 yılları arasında çalıştığı bölümün kurumsal desteği ve 1998-1999 yılları arasında yaptığı konferansların maddî desteğini elde etmiştir. Benzer bir şekilde farklı kurum ve kuruluşlardan araştırma destekleri almıştır. 1975 yılında Backham hibesi, 1978-1979 yılları arasında BBC yayın kuruluşundan Reith hibesi, 1982-1986 yılları arasında Nijerya'daki Jos Üniversitesi'nden, yine aynı yıllarda BBC yayın kuruluşundan ve benzeri kurum ve kuruluşlardan araştırma desteği yâhut hibe almıştır.

Eserleri ve Akademik Dünyaya Etkileri

Çok yönlü bir düşünür olan Ali Mazrui Afrika siyaseti, Uluslararası siyasî kültürü, Siyasal İslam ve Kuzey-Güney ilişkileri gibi konularda boy göstermiştir. Babasının yazma akıcılığından etkilendiğini ifade eden Mazrui otuzdan fazla eser kaleme almıştır (Winifred, 2015, 66). Ele aldığı bu eserler 1967'de yazdığı *Toward A Pax Africana: A Study of Ideology and Ambition*, *The Anglo-African Commonwealth: Political Friction and Cultural Fusion* (1967), *Cultural Engineering and Nation-Building in East Africa* (1971), *The Political Sociology of English Language: An African Perspective* (1975), *Soldiers and Kinsmen in Uganda: The Making of A Military Ethnocracy* (1975), *A World Federation of Cultures: An African Perspective* (1976), *Africa's International Relations:*

The Diplomacy of Dependency and Change (1977), *The Warrior Tradition in Modern Africa* (1978), *Political Values And The Educated Class in Africa* (1978), *The Africans: A Triple Heritage* (1986),² en kapsamlı kitaplardan biri olan *Cultural Forces in World Politics* (1990), *Political Culture of Language: Swahili, State and Society* (1999), *The African Diaspora: African Origins and New World Identities* (1999), *The Titan of Tanzania, Julius K. Nyerere* (2002), *Africanity Redefined The collection Essays of Ali A. Mazrui* (2002), *Islam: Between Globalisation and Counter-Terrorism* (2006) ve roman türünde 1971’de yazdığı *A Trial of Christopher Okigbo*.

Ali Mazrui’nin yazdığı bu kitaplarla beraber birçok monografi, faskül ve risalesi de bulunmaktadır. Örneğin: *Ancient Greece in Modern African Thought: An Inaugural Lecture* (1967), *The Barrel of Gun and the Barrel of Oil: Nuclear Power and Oil Power in the North-South Equation* (1978), *Education and Cultural Change in Black Africa: A Regional Case Study* (1980), *Christianity and Islam in Africa’s Political Experience: Piety, Passion and Power* (1996), *Islam, Western Democracy and the Tird Industrial Revolution: Conflict or Convergence* (1998), *Africa in the Shadow of Globalization: the Costs and Benefits* (2000), *Afro-Arab Crossfire: Between the Flames of Terrorism and the Force of Pax-Americana* (2002), *Nkrumah’s Legacy and Africa’s Triple Heritage between Globalization and Counter Terrorism* (2004) ve benzeri yaklaşık yirmi tane eseri bulunmaktadır. Keza onun başka araştırmacılarla beraber ortak olarak yazdığı kitaplar da bulunmaktadır. Örneğin: *Conflict-Management and Conflict-Resolution in The New Milleunium: The African Eperience* (2000), *Globalization: Origin and Scope* (2001), *Afro-Arab Crossfire: Between The Flames of Terrorism and Forces of Pax-Americana* (2002), “Does Globalization Help or Hinder Democratic Governance in Africa: What role for Civil Society and Other Stakeholders?” (2003), “The Language of ‘Francophonie’ and the Race of the Renaissance: Acommonwealth Perspective” in Ola Uduku and Alfred B. Zack-Williams (eds.) *Africa Beyond the Post-Colonial: Political and Socio-Cultural Identities* (2004), “Pan-Africanism and the Intellectuals: Rise, Decline and Revival,” in Thandika Mkandawire (ed), *African Intellectuals: Rethinking Politics, Language, Gender and Development* (2005), “Strangers in Our Midst: In Search of Seven Pillars of Wisdom,” in Kate E. Tunstall (ed.), *Displacement, Asylum, Migration* (2006) vs. yaklaşık iki yüz kitap bölümü kaleme almıştır. Aynı zamanda birçok makalesi mevcuttur. Örneğin: “Africa’s Experience in Nation Building: Is it Relevant to Papau New Guinea?,” (1970), *Archives and the common Man-Towards an Idigenous Theoretical Framework*, (1980), “African Islam and Competitive Religion: Between Revivalism and Expansion,” (1988), “Expanding Communications and the Political Culture of the States: The Tensions of Change,” (1993), “Human Rights Between Rwanda and Reparations: Global Power and the Racial Experience” (1996), “Is there a Muslim-American Identity?: Shared Consciousness Between Hope and Pain,” (2003), “A New Hot War? Are We Witnessing a Clash of Civilisations Unfolding, a New Hot War of Religion to Succeed the Old Cold War of Ideology?” (2003), “The Truth Between Reparation and Reconciliation: The Pretoria-Nairobi Axis”, *Buffalo Human Rights Law Review*” (2004), “Africa’s Wisdom Has Two Parents and One Guardian: Africanity, Islam and The West,” *Horn of Africa* (2005) ve diğerleri olmak üzere yaklaşık 140 kadar makalesi bulunmaktadır ve 200’den fazla dergi/gazete yazısı da bulunmaktadır. Örneğin: *Petropower and the Third World*, (1978), “Conflict Resolution and Social Justice in the Africa of Tomorrow: In Search of New Institutions,” (1983), “International Staratification and Third World Solidarity: A Dual Strategy for Change,” (1985), “Revolution in South Africa: Racism and Capitalism in Collision?,” (1986), “African and the West: New Tools for Old,” (1989), “Between the Barracks and the State House: African Soldiers in Search of a Role,” (1990), “Cultural Factors in Africa’s Democratization”, (1991), “The Black Woman and the Problem of Gender: An African Perspective” (1993), “Language Between Church and State: The African Experience” (1994), “North American Muslims: Rising to the Challenge of a Dual Identity” (1996), “Islam and the West: The Tensions of Cultural Globalization” (1996), *Culture, Greed and the Market: An African Perspective*” (1997), vs. bir çok gazete ve dergi yazısı bulunmaktadır.

Ali Mazrui’nin elliden fazla radyo ve televizyon kurumunda bire bir konuşması veya programı bulunmaktadır. Örneğin: Uganda yayın kuruluşu, 1975 yılında BBC Afrika Servisi, 1975 yılında Avustralya yayın kuruluşu, 1979, 1981-1986 yılları arasında da İngiliz yayın kuruluşu BBC (Winifed, 2015, 66), 1981-1986 yılları arasında Washington’daki kamu yayın sistem kuruluşu (The Public Broadcasting system, W.E.TA, Washington) Amerika Birleşik Devletleri (A.B.D), D.C (A.B.D), 1982 yılında Zimbabwe’de BBC Network Africa radyosu, 1982 yılında İsveç’te Swedish Radyosu, 1989 yılında Ann Arbor, Michigan’daki (ABD)

² Ali Mazrui yıllık bültenlerinde 1998 yılı faaliyetlerini anlatırken İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nin organize ettiği 2. Uluslararası İslam Düşüncesi Konferansı’na katıldığını söyler. İnsanların ona duyduğu ilgiyi anlatan Ali Mazrui, *Africans: A Triple Heritage* adlı eserinin de haberi olmamasına rağmen Türkçeye çevrilmiş bulunduğunu ifade eder (bk. Mazrui, 1998, 9). Bu Eser *Afrikalılar: Üç Farklı Kültürel Miras* adıyla çevrilmiştir. Ali Mazrui’nin bu eseri dışında Türkçeye tercüme edilmiş diğer bazı eserleri şunlardır: Hece Yayınları’ndan *Dünya Siyasetinde Kültürel Etkenler*, İnkılab Yayınları’ndan *Globalleşme Bir Aldatmaca mı?* ve *İslam Ümmetinin Geleceği*, İnsan Yayınları’ndan *Afrikalılar: Üç Farklı Kültürel Miras*. Ali Coşkun’un çevirdiği Rağbet Yayınları’ndan çıkan *Küreselleşme Çokkültürlülük ve İslam* adlı eserinde de “Küreselleşme, İslam ve Batı: Türdeşleşme ve Tahakküm Arasında” başlığını taşıyan makalesi (Coşkun, 2012, 9-28) bulunmaktadır.

televizyon kanallarından Cable TV Kanal 9'da konuk oldu, 1983 yılında Nijerya'da Radio Plateau'da konuştu, 1987 yılında Ann Arbor'da televizyon (TV) Kanal 31, 1991-2001 yıllar arasında Voice of America (Amerikan sesi) Washington vs. birçok benzer yayın kuruluşlarında konuşmuş yahut görev yapmıştır.

Üye Olduğu Kurumlar ve Dernekler

Uluslararası Siyaset Bilimi Derneği'nde 1967-76 yılları arasında kurumun yürütme komitesi üyesi olarak görev yapmış daha sonra 1970-73 yılları arasında bu kurumun başkan yardımcısı olmuştur. Amerika'daki Afrika Çalışmaları Derneği, 1978-1979 yılları arasında kurumun başkanlığını üstlenmiştir (Mazrui, 1979, 3; Nyang&Sulayman, 1981, 20). Uluslararası Afrika Çalışmaları Kongresi; Uluslararası Afrika Enstitüsü, UNICEF'e Pan-Afrika Danışma Konseyi; Athenaeum Kulübü (Londra); Birleşik Kenya Kulübü, 1987-2014 yıllar arasında Birleşmiş Milletler çok uluslu şirketler kurumu üyesi, 1987-2014 yılları arasında Londra'da bulunan Afrika Uluslararası Enstitüsü'nün yardımcı başkanı, 1987-2014 Africare kurumu, Detroit yönetim kurulunun danışma heyetinin üyesi, 1987-2014 yıllar arasında "Trans-Afrika yabanî hayvanlar için koşu" (Trans-Africa Run for Wildlife Foundation) birimi danışma heyetinin bir üyesi vs. yaklaşık yirmi kuruma üyeliği bulunmaktadır.

Sonuç

Ali Mazrui başarılı bir akademisyen olmakla birlikte birçok alanda adını saydıran Kenyalı bir düşünürdür. Hayatının sonuna kadar taşıdığı akademisyen kimliği onun birçok üniversitede görev yapmasını sağlamıştır. Makerere Üniversitesi ile başlayan akademik görevini, Michigan ve Binghamton üniversitelerinde ders vererek sürdürmüştür. Ali Mazrui'nin akademik hayatı 2003 yılında Jomo Kenyatta Tarım ve Teknoloji Üniversitesi'nin rektörü olarak tayin edilmesiyle zirveye ulaşmıştır. Ders verdiği üniversitelerde insan hayatına doğrudan temas eden konuları usta bir yaklaşımla işlemesiyle birçok öğrencinin ufkunu açmış, bakış açılarını geliştirme konusunda etkin rol oynamıştır. Doğu Afrika'nın ilk siyaset bilimi profesörü olan Ali Mazrui sömürgeci sonrası Afrika'nın siyasî terakki sürecinde faal bir rol üstlenmiştir. Kendisi kıtayı karış karış gezerek, onlarca kitap yazarak, konferanslar düzenleyerek, makaleler kaleme alarak Afrika'nın siyasî özgürlüğe ve özgünlüğe sahip olması için çalışmıştır. Akademik görevi gereği Amerika Birleşik Devletleri'ne taşınan düşünür sürekli Afrika'ya gelerek kıtanın siyasî oluşumlarını yakından takip etmiş, gerektiğinde fikirlerini açıkça paylaşmıştır. Sık sık Afrika'yı ziyaret eden düşünür Afrika'nın siyasî dönüşümüyle ilgilendiği gibi dünyadaki siyasî ve sosyo-kültürel değişimlerle de ilgilenmiştir. Kıvrak yapısı ve kendini ifade etme becerisiyle Pan-Afrikan fikrini savunan Ali Mazrui aynı zamanda küreselci değer ve ilkeleri de savunmuştur.

Ali Mazrui siyaset bilimcisi olmasına rağmen yazdığı birçok eser, katkı sağladığı birçok kurum, yaptığı birçok televizyon programı ve tarihi belgesel dizileri sebebiyle Afrika Siyaset Tarihi uzmanı, Afrika Çalışmaları uzmanı ve Siyasal İslam düşünürü ve analisti olarak anılmaktadır. Onun özellikle hem kitabını hem de belgeselini hazırladığı *Afrika'nın Üçlü Mirası* düşüncesi kendisini siyasî tarih alanında zirveye taşımıştır. Bu çalışma aynı zamanda Müslümanların siyasî gelişmeleri yakından takip etmesini sağlamıştır. Uluslararası konferanslarda Müslümanların siyasî gelişmeler karşısında neler yapmaları gerektiği şeklindeki sorulara cevap verme çabası, bunu açıkça göstermektedir. Bunlara ilave olarak sosyo-kültürel paylaşımlarda da etkin rol oynadığı bilinen Ali Mazrui, tüm kültür ve medeniyetlerin sürekli bir araya gelmelerinin önemine işaret etmiş, Binghamton Üniversitesi'nin Dünya Kültür Çalışmaları kurumunu uzun yıllar yönetmiştir.

Ali Mazrui başarılı bir akademik hayata ve Afrika sevdasına sahip olmasına rağmen kendi ülkesi Kenya'da hak ettiği ilgiyi görememiştir. Onun *The Africans: A Triple Heritage* ile ilgili programı 1986'dan bu yana birçok ülkede farklı dillere çevrilip gösterilmesine rağmen Kenya'da 2004'e kadar gösterime girmemiştir. Bu olumsuzluklarla beraber Ali Mazrui, Kenya'nın en önemli siyaset bilimi uzmanı, siyasî tarih uzmanı ve düşünürü olarak tanınmaktadır.

KAYNAKÇA

- Adem, S. (2014). *Ali A. Mazrui, The Postcolonial Theorist*. 57 (1), 135-152.
Amin bin Ali Mazrui (2006). *Guidance*.
Bakari, Mohamed (2019). *Mezrûi. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. Gözden Geçirilmiş 3. Basım. Ankara, Ek-2, 264-265.
Bosworth, C. (ts.). *East Africa and The Horn of Africa. The New Islamic Dynasties*. Edinburgh University Press.
Cambell, H. (2014). *Counter Punch. org The Humanism of Ali Mazrui – Counter Punch. org*.
<https://www.counterpunch.org/2014/10/17/the-humanism-of-ali-mazrui/print>.
Coşkun, Ali (2012). *Küreselleşme Çokkültürlülük ve İslam*. İstanbul: Rağbet Yayınları.

- Freeman-Grenville, G. S. P. (1986). *The Encyclopedia of Islam*. In *Mazrui* (Vol. 1, pp. 961–965). E. J. Brill.
- Karioki, J. N. (1974). *African Scholars versus Ali Mazrui*. Indiana University Press. 45, 55–63.
- Kayapınar M. (2014). *A life of "Long Debate": A Tribute to Ali A. Mazrui (1933-2014)*. Perception.
- Kimenyi, A. & M. S. (2014, October 15). *In Memoriam: Intellectual Ali Mazrui (1933-2014)*. Brookings. <https://www.brookings.edu/blog/africa-in-focus/2014/10/15/in-memoriam-intellectual-ali-mazrui-1933-2014/>
- Mazrui, A. (1979). Annual Mazrui Newsletter No. 01. Yearly Newsletter 1979 [Personal Newsletter]. Ann Arbor, Michigan.
- Mazrui, A. (1983). Annual Mazrui Newsletter No. 05. Old Ties and New Connections [Personal Newsletter]. Ann Arbor, Michigan.
- Mazrui, A. (1985). Annual Mazrui Newsletter No. 07. A Triple Heritage—Phase II [Personal Newsletter]. Ann Arbor, Michigan.
- Mazrui, A. (1987). Annual Mazrui Newsletter No. 09. A Triple Heritage: The Finale [Personal Newsletter]. Ann Arbor, Michigan.
- Mazrui, A. (1993). Annual Mazrui Newsletter No: 17. On Ancestry, Descent and Identity (Personal Newsletter). New York.
- Mazrui, A. (1994). Annual Mazrui Newsletter No. 18. The dual crusade and Multiple Anniversary [Personal Newsletter]. New York.
- Mazrui, A. (1997). Annual Mazrui Newsletter No. 21. The Legacy of Life, Death and Debate (Personal Newsletter). New York.
- Mazrui, A. (1998). Annual Mazrui Newsletter No. 22. Global Africa and The World of Islam [Personal Newsletter]. New York.
- Mazrui, A. (2000). Annual Mazrui Newsletter No. 24. Clouds of controversy, Rays of Royalty [Personal Newsletter]. New York.
- Mazrui, A. (2005). Annual Mazrui Newsletter No. 29. Fifty Years as Apart-Time Westerner: A Self-Portrait [Personal Newsletter]. New York.
- Musambi, E. (2014). *The life of Prof Ali Mazrui: 13 things you should know*. Daily Nation. <https://www.nation.co.ke/kenya/news/the-life-of-prof-ali-mazrui-13-things-you-should-know-1032882>
- Nyang&Sulayman S. (1981). *Mazrui, Ali 1933 – |Encyclopedia.com*. <https://www.encyclopedia.com/education/news-wires-white-papers-and-books/mazrui-ali-1933>.
- Pourwels, R. (1981). Sh. *Al-Amin b. Ali Mazrui and Islamic Modernism in East Africa 1875-1947*. Cambridge University Press, 13 (3), 329–345.
- Tamim, G. (ts.). *Sh. Ali Bin Abdalla Bin Nafi Mazrui: The Pionering Role Models Of the East Africa Muslim Reformers*.
- Tamim, G. (2014). *Prof Ali A. Mazrui: The Re-incarnation of Sh. Ali b. Abdallah Nafi Mazrui. Re-incarnation in the Mazrui Family: Acomparative study*.
- Tamim, G. (2016). *Prof Ali A. Mazrui in the foot steps of his forefathers*.
- Winifed, E. (2015). *The Contributions of Ali Mazrui to African Historical Scholarship*. 2 (6), 65–69.